

СЕКЦІЯ 5.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО І КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС. КРИМІНОЛОГІЯ ТА КРИМІНАЛІСТИКА. КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО. СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ НАОЧНО-ОБРАЗНОЇ ФОРМИ ФІКСУВАННЯ ДОКАЗОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ДІЯЛЬНІСТЬ АРМА

БІЛОУС Василь Васильович,
*к.ю.н., доцент, доцент кафедри
криміналістики Національного
юридичного університету ім. Я. Мудрого*

Інституційне становлення Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (далі – Національне агентство, АРМА) супроводжується активною протидією з боку зацікавлених осіб. Зокрема, шляхом перешкоджання виконанню ухвали суду (ст. 382 КК України) та прийняттю працівниками Національного агентства в управлінні активів, на які накладено арешт у кримінальному провадженні [1, 2].

З метою запобігання подібним випадкам через відсутність належної оперативності в діяльності правоохоронних органів Громадська рада при АРМА ухвалила рішення № 3/1-18 від 06.02.2018 р. «Про направлення для здійснення громадського контролю членів Громадської ради при Національному агентстві, які можуть бути присутні під час прийому-передачі Національним агентством активів в управлінні». Проте цього явно недостатньо, і забезпечення належного документування та об'єктивного висвітлення процесу діяльності уповноважених Національного агентства потребує удосконалення чинного законодавства у напрямку розумного розширення наданих їм прав. Зокрема, в частині використання технічних засобів фіксування.

Особливо очевидними є недоліки законодавчої регламентації прав уповноважених Національного агентства (ст. 11 Закону) в цій частині у порівнянні з законодавчо визначеним переліком прав осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, з якими зазвичай ототожнюють уповноважених осіб АРМА. Так, відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» діяльність органів державної виконавчої служби та приватних виконавців здійснюється з дотриманням принципів гласності та відкритості виконавчого провадження та його

фіксування технічними засобами. Згідно з п. 17 ч. 3 ст. 18 Закону України «Про виконавче провадження» виконавець, як державний, так і приватний, під час здійснення виконавчого провадження має право застосовувати під час примусового виконання рішень фото- і кінозйомку, відеозапис.

Право на фіксування технічними засобами юридично значущих фактів представниками самих різних професій і видів діяльності прямо передбачено й низкою інших спеціальних законів як професійні права.

Так, відповідно до ч. 2 ст. 26, п. 9 ч. 1 ст. 31 і ч. 1 ст. 40 Закону України «Про Національну поліцію» під час наповнення баз (банків) даних осіб, затриманих за підозрою у вчиненні правопорушень (адміністративне затримання, затримання згідно з дорученнями органів правопорядку, затримання осіб органами досудового розслідування, адміністративний арешт, домашній арешт), що входять до єдиної інформаційної системи МВС України, поліція забезпечує збирання, накопичення мультимедійної інформації (фото, відео-, звукозапис) та біометричних даних (дактилокартки, зразки ДНК). Поліція може застосовувати технічні прилади і технічні засоби, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засоби фото- і кінозйомки, відеозапису. Поліція для забезпечення публічної безпеки і порядку може закріплювати на форменому одязі, службових транспортних засобах, монтувати/розміщувати по зовнішньому периметру доріг і будівель автоматичну фото- і відеотехніку, а також використовувати інформацію, отриману із автоматичної фото- і відеотехніки, що знаходиться в чужому володінні, з метою: 1) попередження, виявлення або фіксування правопорушення, охорони громадської безпеки та власності, забезпечення безпеки осіб; 2) забезпечення дотримання правил дорожнього руху.

Аналогічно вище наведеному, положеннями п. 5 ч. 1 ст. 7, ч. 8 ст. 11 проекту Закону «Про Національне бюро фінансової безпеки України» (реєстр. № 8157 від 19.03.2018 р.) передбачено, що НБФБ та його уповноважені посадові особи з метою виконання покладених на нього завдань проводитимуть фотографування, аудіо- і відеозйомку, дактилоскопію осіб, затриманих за підозрою у вчиненні злочину або взятих під варту; під час реалізації повноважень, визначених цим Законом, НБФБ забезпечуватиме збирання, накопичення мультимедійної інформації (фото, відео-, звукозаписи) та біометричних даних (дактилокартки, зразки ДНК тощо).

Згідно з п. 4 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» Державне бюро розслідувань та його уповноважені посадові особи з метою виконання покладених на них завдань наділені правом здійснювати фотографування, аудіо- і відеозйомку, дактилоскопію осіб, затриманих за підозрою у вчиненні злочину, взятих під варту.

Відповідно до п. 9 і п. 11 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативним підрозділам для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності за наявності передбачених ст. 6 цього Закону підстав надається право здійснювати аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж згідно з положеннями статей 260, 263 - 265 КПК України; здійснювати спостереження за особою, річчю або місцем, а також аудіо-, відеоконтроль місця згідно з положеннями статей 269, 270 КПК України.

Згідно з ч. 3 ст. 24 Кримінально-виконавчого кодексу України особи, зазначені у ч. 1 цієї статті, у тому числі представники засобів масової інформації, під час відвідування установ виконання покарань вправі безперешкодно, без обмеження в часі, із забезпеченням максимального сприяння працівниками та адміністраціями

установ виконання покарань пересуватися територією установ виконання покарань, здійснювати аудіо- та відеозапис та поширювати отриману інформацію. Крім того, відповідно до положень ч. 1 і ч. 5 ст. 25 Закону України «Про інформацію» під час виконання професійних обов'язків журналіст має право здійснювати письмові, аудіо- та відеозаписи із застосуванням необхідних технічних засобів, за винятком випадків, передбачених законом; поширювати підготовлені ним матеріали (фонограми, відеозаписи, письмові тексти тощо) за власним підписом (авторством) або під умовним ім'ям (псевдонімом).

Згідно з п. 8 ч. 1 ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» під час здійснення адвокатської діяльності адвокат має право вчиняти будь-які дії, не заборонені законом, правилами адвокатської етики та договором про надання правової допомоги, необхідні для належного виконання договору про надання правової допомоги, зокрема: застосовувати технічні засоби, у тому числі для копіювання матеріалів справи, в якій адвокат здійснює захист, представництво або надає інші види правової допомоги, фіксувати процесуальні дії, в яких він бере участь, а також хід судового засідання в порядку, передбаченому законом.

Відповідно до п. 7 ч. 1 і ч. 2 ст. 12 Закону України «Про охоронну діяльність» персонал охорони під час виконання функціональних обов'язків має право проводити відкриту відео- та фотозйомку подій як допоміжний засіб запобігання протиправним діям з обов'язковим оприлюдненням на об'єкті, що охороняється, інформації про здійснення таких заходів. Суб'єкт охоронної діяльності зобов'язаний забезпечити належне зберігання відео- та фотоматеріалів, отриманих під час здійснення заходів охорони, протягом одного року з можливістю використання їх виключно у службовій діяльності. Після закінчення строку зберігання зазначених матеріалів проводиться їх знищення комісією у складі трьох представників суб'єкта охоронної діяльності із складенням акта знищення відео- та фотоматеріалів.

Згідно з п. 5 ч. 1 ст. 39 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» посадові особи центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового та мисливського господарства, відповідно до законодавства мають право проводити фотографування, звукозапис, кіно- та відеозйомку як додаткові заходи для запобігання та розкриття порушень правил полювання та інших вимог, установлених цим Законом.

Відповідно до ч. 8 ст. 4 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» органи державного нагляду (контролю) та суб'єкти господарювання мають право фіксувати процес здійснення планового або позапланового заходу чи кожну окрему дію засобами аудіо- та відеотехніки, не перешкоджаючи здійсненню такого заходу. Аналогічним чином гарантії реалізації цього права передбачені й у одній з суспільно значущих галузей. Так, згідно з ч. 10 ст. 18 Закону України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» державні інспектори, державні ветеринарні інспектори, інші особи, що здійснюють заходи державного контролю, а також оператори ринку мають право фіксувати процес здійснення державного контролю засобами аудіо- та відеотехніки, не перешкоджаючи здійсненню відповідних заходів.

Відповідно до пп. 20.1.17 п. 20.1 ст. 20 Податкового кодексу України контролюючі органи мають право застосовувати під час виконання податковим керуючим повноважень, визначених цим Кодексом, фотозйомку та відеозапис. Своєю чергою,

відповідно до п. 1 розділу VI Порядку оформлення і подання скарг платниками податків та їх розгляду контролюючими органами, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 21.10.2015 р. № 916, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 23.12.2015 р. за № 1617/28062, особа, яка подала скаргу на рішення контролюючого органу, має право здійснювати технічну фіксацію засідання з розгляду матеріалів скарги за допомогою фото-, кінозйомки, відео-, звукозапису.

Згідно з ч. 2 ст. 326 і ч. 1 ст. 510 Митного кодексу України забезпечення ідентифікації товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що перебувають під митним контролем, приміщень, де знаходяться товари, що підлягають митному контролю, або провадиться діяльність, контроль за якою покладено на органи доходів і зборів, а також до приладів обліку енергоносіїв, електричної, теплової та інших видів енергії органами доходів здійснюється шляхом накладення митних забезпечень, до числа яких належить виготовлення фотографій. Посадова особа органу доходів і зборів, у провадженні якої знаходиться справа про порушення митних правил, може витребувати документи, необхідні для розгляду справи, у тому числі матеріали фото- і кінозйомки, звуко- і відеозапису, інформаційних баз та банків даних, а також інші носії інформації.

Відповідно до пп. 6 п. 11 і п. 22 Порядку здійснення державного контролю за додержанням законодавства про працю, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26.04.2017 р. № 295, інспектори праці за наявності службового посвідчення безперешкодно, без попереднього повідомлення мають право фіксувати проведення інспекційного відвідування з питань виявлення неоформлених трудових відносин засобами аудіо-, фото- та відеотехніки. Матеріали, зафіксовані засобами аудіо-, фото- та відеотехніки в ході інспекційних відвідувань, долучаються до акта (інспекційного відвідування) у паперовому або електронному вигляді на дисках для лазерних систем зчитування, на яких проставляється номер акта. Про долучення таких матеріалів робиться відмітка в акті.

Відзначимо, що рівно рік тому вперше в Україні на рівні нормативно-правового акту було впроваджено у діяльність одного з органів державного контролю й такі інноваційні технології, як аеро- і космічна зйомка. Так, відповідно до пп. 8 п. 6 Положення про Державну екологічну інспекцію України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19.04.2017 р. № 275, Державна екологічна інспекція України для виконання покладених на неї завдань має право: здійснювати відповідно до закону фотографування, звукозапис, кіно- і відеозйомку, зокрема з літальних апаратів та із застосуванням космічних технологій, як допоміжний засіб для запобігання та розкриття порушень законодавства, здійснення нагляду (контролю) за додержанням якого належить до повноважень Держекоінспекції.

Зазначена інновація є надзвичайно актуальною і для Національного агентства, яке останнім часом вже прийняло в управління декілька цілісних майнових комплексів, здійснення заходів з управління якими з метою забезпечення їх збереження та збереження їхньої економічної вартості, потребує регулярного моніторингу. Здійснення ж останнього виключно наземними методами і засобами є значно витратнішим за часом і менш ефективним. Відтак фіксування великогабаритних активів (цілісних майнових комплексів, будівель, споруд, земельних ділянок, об'єктів незавершеного будівництва тощо) повинно передбачати застосування не тільки традиційних наземних, але й інноваційних дистанційних засобів, способів і методів фото- і відеофіксування (аеро - і космічна зйомка).

Викладене вище дозволяє дійти висновку про те, що ефективно протистояння викликам, з якими у своїй повсякденній діяльності зіштовхується Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, а також перспективи розвитку цієї нової для нашої держави інституції потребують: 1) удосконалення законодавчої регламентації діяльності АРМА за рахунок розширення прав уповноважених осіб Національного агентства в частині використання технічних засобів наземного, повітряного та космічного фіксування; 2) забезпечення Національного агентства інноваційними науково-технічними засобами і технологіями в обсязі, релевантному високому рівню законодавчо визначених завдань.

Список використаних джерел:

1. Вчинення супротиву співробітникам Національного агентства. Прес-центр АРМА. – 2018, 23 січня. URL: <https://arma.gov.ua>.
2. Співробітники Національного агентства черговий раз зустріли спротив під час виконання службових обов'язків/ Прес-центр АРМА. 2018, 3 лютого. URL: <https://arma.gov.ua>.

